

ULKOASIAINVALIOKUNNAN MIETINTÖ 7/2007 vp

ITÄMERI JA POHJOINEN ULOTTUVUUS

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2006

Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomus 2006

Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2006

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 9 päivänä toukokuuta 2007 lähettänyt ulkoasiainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan kertomuksen ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2006 (K 2/2007 vp), Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomuksen 2006 (K 3/2007 vp) ja Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomuksen Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2006 (K 5/2007 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- kansanedustaja, puheenjohtaja Susanna Huovinen ja valiokuntaneuvos Marja Ekroos, eduskunnan ympäristövaliokunta

- kansanedustaja, varapuheenjohtaja 1995—2007 Kimmo Kiljunen ja sihteeri Gunilla Carlander, ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunta
- kansanedustaja, varapuheenjohtaja Antti Kaikkonen ja sihteeri Gunilla Carlander, Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunta
- Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja 1999—2007 Outi Ojala
- ulkoasiainministeri Ilkka Kanerva
- ulkomaankauppa- ja kehitysministeri Paavo Väyrynen
- maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thors
- ympäristöministeri Kimmo Tiilikainen
- Euroopan parlamentin jäsen Alexander Stubb
- osastopäällikkö Kirsti Eskelinen, osastopäällikkö Kare Halonen, suurlähettiläs, Itämerikoordinaattori Ole Norrback, suurlähettiläs Matti Anttonen ja lähetystöneuvos Maimo Henriksson, ulkoasiainministeriö

**UaVM 7/2007 vp — K 2/2007 vp, K 3/2007 vp,
K 5/2007 vp**

- valtiosihteeri Risto Volanen ja EU-asioiden valtiosihteeri Jari Luoto, valtioneuvoston kanslia
- kansliapäällikkö Harri Pursiainen, liikenne- ja viestintäministeriö
- ympäristöjohtaja Veikko Marttila, maa- ja metsätalousministeriö
- neuvotteleva virkamies Kristiina Isokallio ja neuvotteleva virkamies Martti Poutanen, ympäristöministeriö
- siirtymätalouksien tutkimuslaitoksen päällikkö Pekka Sutela, Suomen Pankki
- tutkija Hiski Haukkala, Ulkopoliittinen instituutti
- professori Saara Bäck, Suomen ympäristökeskus SYKE
- pääsihteeri Timo Tanninen, WWF - Maailman luonnonsäätiö
- asiantuntijasihteeri Kaj Forsius, Itämeren suojelukomissio Helcom
- vesiensuojelukoordinaattori Hannele Ahponen, Suomen luonnonsuojeluliitto
- filosofian tohtori Ilkka Herlin ja yhteiskuntasuhdevastaava Saara Kankaanrinta, Puhdas Itämeri -hanke, John Nurmisen Säätiö
- tohtori Esko Antola, Balticum-keskus
- toimitusjohtaja Matthias Warnig, varatoimitusjohtaja Dirk von Ameln ja lupa-asioiden ja yhteiskuntasuhteiden johtaja Sebastian Sass, Nord Stream AG
- professori Erik Bonsdorff.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valtuuskuntien toimintakertomusten käsittelytapa uudistettiin vuonna 2006. Puhemiesneuvoston päätöksen mukaisesti Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan, Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan sekä Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomukset käsitellään yhdessä. Valtuuskuntien toimintakertomuksia koskevassa mietinnössä ulkoasiainvaliokunta valmistelee täysistuntokeskustelua varten kansainvälisen erityisteeman. Vuoden 2007 aiheeksi on eduskunnan kansainvälisten asiain foorumin esityksestä valittu Itämeri ja Pohjoinen ulottuvuus. Vuoden 2006 erityisteemana oli siirtolaisuus ja maahanmuutto (UaVM 10/2006 vp).

Itämeri ja Pohjoinen ulottuvuus

Johdanto

Suomen maantieteellinen asema on kahden päätekijän määrittämä: Suomi on Itämeren rantavaltio ja pääosa Suomen ulkomaankaupasta kulkee Itämeren kautta. Suomen merkittävin rajanaapuri on Venäjä, ja sen kehittynein osa, Luoteis-Ve-

näjä Pietari keskuksenaan, on Suomen välittömässä läheisyydessä.

Kun Suomesta tuli Euroopan unionin jäsen vuonna 1995, oli tärkeää kiinnittää unionin huomio Suomen lähialueeseen ja sen erityisiin tarpeisiin. Tähän tarkoitukseen kehitettiin Pohjoinen ulottuvuus, joka uudistettiin Suomen EU-puheenjohtajakaudella 2006 tasavertaiseksi kumppanuudeksi EU:n, Venäjän, Norjan ja Islannin kanssa. Pohjoinen ulottuvuus on vakiinnuttanut asemansa, ja tarkoituksena on kehittää sille ympäristötoimien ja sosiaali- ja terveyspolitiikan lisäksi uutta sisältöä liikenteen, logistiikan ja energiatehokkuuden alalla. Tämän mietinnön painopisteeksi on kuitenkin valittu Itämeri-politiikka, koska jo vakiintuneen Pohjoisen ulottuvuuden rinnalla Itämeri-politiikka edellyttää täsmentämistä ja terävöittämistä.

Itämeren alue on kokenut merkittävän muutoksen 2000-luvulla. Kun Pohjoisen ulottuvuuden alkuvaiheessa Itämeri oli vielä EU:n ja sen naapureiden rajaa, niin vuodesta 2004 Itämeren rantavaltiot ovat Venäjää lukuunottamatta EU:n jäseniä. Itämeri on EU:n ja Venäjän merkittävä kosketuspinta.

Samalla kun Itämeren olemus on muuttunut EU:n laajentumisen myötä, on Itämeren merki-

tys Venäjälle kasvanut huomattavasti. Sen ulkomaankaupasta merkittävä osa — joidenkin arvioiden mukaan 40 prosenttia — kulkee Itämeren kautta, ja Itämerestä on nopeassa ajassa tullut Venäjän energiaviennin keskeinen väylä.

Itämeri ei ole pelkkä liikenneväylä. Merellä on merkittävä luontoarvonsa, mutta Itämeren tila on jatkanut heikentymistään. Itämeri on muihin meriin nähden varsin matala, ja sen vedet vaihtuvat hitaasti Tanskan kapeiden salmien kautta. Tämä tekee Itämerestä haavoittuvan. Itämeren tilan kohentaminen edellyttää määrätietoisia toimia koko alueen maiden taholta.

Pohjoisen ulottuvuuden lisäksi EU:n piirissä on ryhdytty kaavailemaan erityistä Itämeri-strategiaa. Euroopan parlamentti on kannattanut Itämeri-strategian muotoilemista, ja Euroopan komissio on ryhtynyt selvittämään asiaa. Samalla Itämeren vaikutuspiirissä olevia maita yhdistävä Itämeren valtioiden neuvosto CBSS (Council of Baltic Sea States) on uudistamassa toimintaansa. Ruotsi suunnittelee Itämeri-painotuksia EU-puheenjohtajakaudelleen vuonna 2009. Näin ollen Itämeren tiimoilta on tapahtumassa paljon. Suomen kannalta on tärkeää, että tällä yhteistyöllä kyetään konkreettisesti parantamaan Itämeren tilaa, kohentamaan Itämerta koskevaa yhteistyötä ja rakentamaan Itämeren alueesta entistä tiiviimpi yhteisö.

Itämerellä on merkittäviä mahdollisuuksia talousalueena, ja sen kehittämiseen tulee panostaa mm. kehittämällä liikenneyhteyksiä. Suomelle on erityisen tärkeää, että meriliikenne Itämerellä toimii sujuvasti. Puolan, Baltian maiden ja Venäjän taloudet ovat dynaamisia, ja ne ovat olleet merkittäviä toiminta-alueita muiden Itämeren alueen maiden elinkeinoelämälle. Tässä mielessä ulkoasiainvaliokunta on halunnut kuitenkin painottaa Itämerta erityisesti ympäristökysymyksenä, koska Itämeren luonnontilan kohentaminen on huutava ongelma ja toimenpiteillä on kiire.

Pohjoinen ulottuvuus

Suomi teki esityksen Pohjoisesta ulottuvuudesta vuonna 1997, ja se hyväksyttiin unionin politiikaksi vuonna 1999. Pohjoisen ulottuvuuden tar-

koituksena on koordinoida unionin toimenpiteitä Luoteis-Venäjällä.

Pohjoisen ulottuvuuden konkreettiset saavutukset ovat vuonna 2001 perustettu ympäristökumppanuus sekä vuonna 2003 perustettu sosiaali- ja terveiskumppanuus. Ympäristökumppanuuden kautta on edistetty erilaisia ympäristöprojekteja Luoteis-Venäjällä, esimerkiksi Pietarin jätevesien puhdistamista ja Kuolan niemimaan ydinjäteturvallisuuden parantamista. Sosiaali- ja terveiskumppanuuden sisältönä taas on ollut erityisesti tarttuvien tautien ennaltaehkäisy. Valiokunta viittaa saamaansa selvitykseen ja korostaa, että Pohjoisen ulottuvuuden hankkeilla on ollut merkittävä kannustava vaikutus projektien toteutumiselle: projektien rahoitus on tullut pääasiallisesti muista lähteistä, esimerkiksi Venäjältä itseltään ja kehityspankeilta, mutta Pohjoisen ulottuvuuden kautta hankkeita on kyetty vauhdittamaan merkittävästi. Ympäristökumppanuuden lisärahoitus on ajankohtainen, ja valiokunta pitää tärkeänä, että ympäristökumppanuutta laajennetaan uusilla projekteilla.

Pohjoinen ulottuvuus uudistettiin vuonna 2006 siten, että Venäjästä, Norjasta ja Islannista tehtiin sen tasaveroisia osapuolia Euroopan unionin kanssa. Uudistaminen sinetöitiin Pohjoisen ulottuvuuden huippukokouksessa Helsingissä marraskuussa 2006. Uudistaminen vastasi myös Venäjän kritiikkiin, joka katsoi joutuneensa Pohjoisen ulottuvuuden projekteissa EU:n toiminnan kohteeksi ilman riittävää sananvaltaa politiikan sisällöstä. Uudistaminen on lisännyt Venäjän kiinnostusta Pohjoiseen ulottuvuuteen, ja on todettavissa, että Venäjä on nyt paremmin sitoutunut Pohjoiseen ulottuvuuteen ja on myös entistä paremmin ymmärtänyt sen luonteen poikkihallinnollisena toimintana.

Pohjoiselle ulottuvuudelle suunnitellaan uusia kumppanuuksia liikenne- ja logistiikkalalle sekä toimia energiatehokkuuden edistämiseksi. Näillä aloilla katsotaan olevan merkittäviä mahdollisuuksia Luoteis-Venäjällä. Liikenne- ja logistiikkakumppanuudessa olennaista on Luoteis-Venäjän ja muun Itämeren alueen liikenneyhteyksien kohentaminen. Liikennöintiä Venäjälle rasittavat monet käytännön ongelmat,

joita tällä kumppanuudella voitaisiin korjata. Valiokunta pitää tavoiteltavana, että tästä kumppanuudesta saataisiin päätös vuoden 2008 aikana.

Energiatehokkuus on tärkeää ilmastopolitiikan kannalta ja taloudellisesti. Venäjällä on tunnetusti merkittäviä mahdollisuuksia energiatehokkuuden lisäämiseksi, ja EU-mailla taas on energiatehokkuuteen liittyvää osaamista. Tästä syntyisi merkittävä uusi yhteistyöala, joko ympäristökumppanuuden osana tai omana kumppanuutenaan.

Samalla voidaan todeta, että Pohjoinen ulottuvuus on Suomen näkökulmasta EU:n ja Venäjän välisen yhteistyön käytännön toimeenpanoa Luoteis-Venäjällä. Ulkoasiainvaliokunta on aiemmissa kannanotoissaan (UaVL 5/2005 vp) painottanut Pohjoisen ulottuvuuden säilyttämistä omana kokonaisuutenaan unionin ulkosuhteissa, jotta EU:n ja Venäjän konkreettinen yhteistyö Luoteis-Venäjällä ei jää EU:n ja Venäjän yleisen suhdekehityksen mahdollisten vaikeuksien jalkoihin.

Pohjoisen ulottuvuuden ja Itämeri-strategian yhteys

Pohjoisen ulottuvuuden ja Itämeri-strategian välisestä yhteydestä on keskusteltu. Itämeri-strategia on välillä haluttu nähdä Pohjoisen ulottuvuuden korvaavana politiikkana, välillä Pohjoiselle ulottuvuudelle alisteisena ja välillä erillisinä politiikkoina.

Ulkoasiainvaliokunnan mielestä on ilmeistä, että Itämeri-strategia ja Pohjoinen ulottuvuus pitää nähdä omina, joskin toisiaan tukevinä ja täydentävinä, politiikkoinaan. Itämeri-strategiassa olennaista on se, että EU kykenee muodostamaan tehokkaan politiikan Itämeren alueelle sekä kanssakäymisen edistämiseksi että Itämeren tilan määrätietoiseksi kohentamiseksi. Itämeri-strategian tärkeä perusta on siinä, että Venäjää lukuunottamatta kaikki Itämeren rantavaltiot ovat EU:n jäseniä. Itämeri-strategia on pääasiallisesti EU:n sisäistä politiikkaa.

Pohjoisen ulottuvuuden tärkein merkitys on sen sijaan Luoteis-Venäjän ja sen naapuruston välisen kanssakäymisen edistämässä. Konk-

reettisen muodon tämä kanssakäyminen on saanut Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuutena sekä sosiaali- ja terveystumppanuutena. Pohjoisen ulottuvuuden toimintakenttä on osaksi Itämeren piirissä, mutta se ulottuu Itämeren laajemmaksi. On selvää, että esimerkiksi Barentsin alue ja Kuolan niemimaa ovat olennainen osa Pohjoista ulottuvuutta ja tärkeitä Norjalle ja Islannille. Pohjoinen ulottuvuus Itämeren laajempaan kokonaisuuteen on myös Suomen edun mukaista. Pohjoinen ulottuvuus kattaa myös Itämeren piirin, ja sillä on yhteys Itämeri-strategiaan, kun tarvitaan EU:n yhteistoimintaa Venäjän kanssa Itämeren alueella.

Itämeri-strategia on ennen muuta EU:n sisäinen strategia, ja Pohjoinen ulottuvuus on EU:n ja kumppanimaiden yhteistä politiikkaa, joka kattaa yhteistyön Itämerellä ja Pohjoisilla alueilla.

Itämeri-strategia

Euroopan parlamentti on nostanut esille tarpeen kehittää EU:n yhteistä politiikkaa Itämeren alueella Itämeri-strategian muodossa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Euroopan komissio on ryhtynyt selvittämään Itämeri-strategiaa. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomi vaikuttaa aktiivisesti Itämeri-strategian valmisteluun komissiossa.

Itämeri-strategian painopisteiden pitäisi olla Itämeren alueen merkittävän taloudellisen dynamiikan hyödyntäminen ja toisaalta määrätietoiset toimenpiteet Itämeren tilan kohentamiseksi. Itämeri-strategia on pääasiassa EU:n sisäinen politiikka. Se voisi sisältää toimenpiteitä niin EU:n liikenne-, ympäristö-, energia-, maatalous- kuin rakennepolitiikankin aloilla. Olennaista tämän politiikan muotoilemisessa on se, että EU kykenee — toisin kuin muut Itämeren piirissä toimivat järjestöt — antamaan jäsenmaitaan sitovia säädöksiä ja näin ollen myös vaikuttamaan muita toimijoita tehokkaammin.

Suomella on erityinen intressi Itämeren alueen kehittämisessä. Alue on tunnustettu yhtenä EU:n dynaamisimmista alueista, koska sen piirissä on sekä kehittyneitä talouksia että nopeasti kasvavia siirtymätalouksia, jotka muodostavat hyvän pohjan taloudelliselle toimeliaisuu-

delle. Alueella on myös korkean koulutustason ansiosta merkittävä tutkimus- ja innovaatiopotentiaali. Tästä syystä Itämeren alueen kehittämiseen ja raja-aitojen käytännön madaltamiseen pitää panostaa. Infrastruktuuri ei kuitenkaan yhdistä Itämeren aluetta riittävällä tavalla, vaan siinä on puuttuvia linkkejä, kuten esimerkiksi sähköverkko. Suomelle liikenne on erityisen tärkeässä asemassa, kun alueen keskinäisiä yhteyksiä ja pääsyä maailmanmarkkinoille kehitetään. Suomelle meriliikenteen turvallisuus ja sujuvuus mm. merten moottoritie -hankkeen kautta on tärkeää.

Itämeri-strategian sisältö Itämeren tilan kohentamiseksi käsittäisi näin ollen erityisesti Itämeren ravinne- ja saastekuormituksen vähentämisen EU:n ympäristö- ja maatalouspolitiikan keinoin. On nähtävissä, että esimerkiksi maatalouden päästöt Itämeren alueella kasvavat, kun yhteinen maatalouspolitiikka ulottuu täysimääräisesti uusiin jäsenvaltioihin. Erityisesti Puolan maatalouden tehostuminen tulee olemaan suuri haaste Itämeren tilalle.

Tässä tilanteessa on olennaista, että yhteisen maatalouspolitiikan välineitä kehittämällä ja ympäristöpolitiikkaa tiukentamalla voidaan vähentää vesistöille haitallisia päästöjä ja valumia. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esimerkiksi maatalouden ympäristötukia edellytetään kyllä jäsenmailta, mutta viljelijöiden osallistuminen on vapaaehtoista. Ympäristötuet eivät toimi ympäristöpolitiikan näkökulmasta riittävällä tavalla ja kohdennu oikein. Valiokunta korostaa, että tämä on korjattavissa ympäristötukia kehittämällä ja ehtoja tiukentamalla kyseenalaistamatta maatalouselinkeinoja ja sen edellytyksiä sinänsä.

Itämeri ei kuitenkaan ole EU:n sisämeri, ja Itämeri-strategian toteuttamisessa on tärkeää huomioida Venäjän osallistuminen silloin, kun toiminnalla on selkeä kytkentä siihen. Pohjoisen ulottuvuuden kohdalla uusi kumppanuus Venäjän kanssa on merkinnyt sen parempaa sitoutumista Pohjoiseen ulottuvuuteen. Myös Itämeri-strategiassa pitää pyrkiä vuoropuheluun ja yhteistoimintaan Venäjän kanssa silloin, kun sen

toimet ovat olennaisia tavoitteiden saavuttamisessa.

Itämeren tila

Itämeri on maailman saastuneimpia meriä. Se on ominaisuuksistaan johtuen kantokyvyltään hyvin haavoittuvainen; se on lähes suljettu, matala ja kylmä murtovesiallas, jonka tilaan vaikuttavat ja sitä muuttavat ennen kaikkea valuma-alueella tapahtuvat muutokset. Itämeri on saastunut nopeasti, noin 50 vuodessa. Päästökuormituksen moninkertaistumisesta johtuen pienet muutokset eivät riitä pitämään tilannetta edes nykyisellään saati kääntämään kehitystä parempaan suuntaan.

Itämeren valuma-alueella asuu noin 85 miljoonaa ihmistä. Valuma-alue on Itämeren rantavaltioita laajempi. Itämeren ravinnekuormitus on viimeisten parinkymmenen vuoden aikana laskenut. Itämeren tila vastaa kuormituksen vähenemiseen kuitenkin hyvin hitaasti johtuen mm. pitkistä veden viipymäajoista. Lisäksi Itämeren pohjan raskaan kuormituksen aiheuttama laaja-alainen hapettomuus on johtunut meren sisäiseen fosforikuormitukseen. Sisäinen kuormitus on valiokunnan saaman selvityksen mukaan ajanut meriekosysteemin eräänlaiseen takalukkotilaan, josta irtautuminen on haasteellista ja hidasta. Ainostaan ulkoisen kuormituksen tehokkaalla vähentämisellä voidaan pitkällä tähtäimellä ja kestävästi vaikuttaa sisäiseen kuormitukseen.

Rehevöityminen. Valiokunnan saaman selvityksen perusteella rehevöitymistä pidetään Itämeren suurimpana ympäristöongelmana eikä tätä kehitystä ole saatu kuriin huolimatta siitä, että meren ulkoinen ravinnekuormitus on viime vuosikymmeninä vähentynyt. Rehevöitymisen osalta Itämeri on siirtynyt vaiheeseen, jossa systeemin omat sisäiset prosessit hallitsevat ekosysteemin tilaa. Rehevöityminen johtuu suuresta ravinnekuormituksesta, mikä on peräisin yhdyskuntien jätevesistä, maataloudesta, liikenteestä ja teollisuudesta. Suomenlahti on Itämeren erimerialueista raskaimmin kuormitettu. Rehevöitymisen torjunnassa voidaan saada aikaan myön-

teisiä tuloksia, mutta tämä edellyttää Itämereen päätyvän ravinnekuorman alentamista huomattavasti nykyistä alemmalle tasolle, ja silti muutokset parempaan tapahtuvat viiveellä.

Ympäristömyrkyt. Ympäristömyrkyjen pitoisuudet Itämeressä ovat toimenpiteistä huolimatta moninkertaisia valtamerten pitoisuuksiin verrattuna. Itämeren lohen ja suurikokoisten silakoiden korkea dioksiinipitoisuus on esimerkki vaarallisten aineiden aiheuttamasta uhkasta. Itämeren suojelusopimuksen mukaiset kiellot ja rajoitukset ovat saaneet aikaan sen, että muutamien ympäristömyrkyjen pitoisuudet ovat laskeneet ja Itämeren hylje- ja merikotkakannat ovat selvästi elpyneet.

Meriturvallisuus. Voimakkaasti kasvaneet ja tulevaisuudessa edelleen kasvavat öljy- ja kemikaalikuljetukset Suomenlahdella ja Itämerellä lisäävät kuljetuksiin liittyvien vahinkojen riskiä. Suomenlahden öljykuljetusten volyyymi on kasvanut vuoden 1995 20 milj. tonnista vuoden 2006 140 milj. tonniin eli seitsenkertaistuneet. Liikenteen kasvu on seurausta Venäjän päätöksestä keskittää öljyn vientikuljetukset sen omiin satamiin. On arvioitu, että vuonna 2015 öljykuljetusten volyyymi voisi olla jopa 240 milj. tonnia.

Lisääntyvän alusliikenteen mukanaan tuomiin uhkiin pyritään vastaamaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevin toimin. Valiokunta pitää tärkeänä, että öljysäiliöalusten kaksoisrunkovaatimus on toteutunut kansainvälisesti. Yksirunkoisten alusten on määrä poistua vuoteen 2010 mennessä, mutta käytännössä Suomenlahdella liikennöi jo nyt pelkästään kaksoisrunkoaluksia.

Liikenteen valvontaa varten Suomenlahdelle vuonna 2004 perustettu alusliikenteen ohjaus- ja seurantajärjestelmä (Gulf of Finland Reporting System, Gofrep) toimii erinomaisesti, ja sen kehittämistä jatketaan. Itämeren suojelukomission Helcomin suositusten mukaisesti pyritään edistämään navigoinnin turvallisuutta luotettavien ja ajantasaisten merikarttojen saatavuutta ja käyttöä lisäämällä sekä syvyysmittausten ja elektronisten navigointijärjestelmien käyttöönottoa edistämällä. Valiokunnan mielestä on tärkeää,

että Itämeren alueen valtiot kehittävät meritilannekuvan vaihtoa koskevaa yhteistyötään onnettomuuspotentiaalin pienentämiseksi nykyisestään. Arvioiden mukaan mahdollisesti jopa 80 prosenttia tilastollisesti mahdollisista yhteentörmäyksistä voidaan estää Gofrepin ja muiden uusien järjestelmien avulla Suomenlahden kansainvälisillä vesillä. Myös luotsauspakkoa tulisi laajentaa.

Erityisen haasteen meriturvallisuudelle muodostaa talvimerenkulku Itämeren jääolosuhteissa. Valiokunta toteaa, että Suomenlahden jäätialanne on öljykuljetusten kannalta ylimääräinen riskitekijä.

Valiokunta kiinnittää huomiota öljyntorjuntakyvyn kehittämisen tärkeyteen koko Itämeren alueella ja erityisesti Suomenlahdella. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan öljyntorjuntakaluston uusimistarve edellyttää mittavia investointeja koko Itämeren alueen puitteissa. Suuren öljyonnettomuuden sattuessa nykyisillä Suomenlahdella olevilla öljyntorjuntaresursseilla ei pystyttäisi hallitsemaan tilannetta. Arvioiden mukaan 100 000 tonnin öljytankkeria kohtaava onnettomuus saattaisi romahduttaa Itämeren tilan jopa 30 vuodeksi.

Kuormituksen lähteet. Kuormitusta Itämereen aiheuttavat mm. maatalouden ravinne- ja torjunta-ainekuormitus, yhdyskuntien käsittelemättömät tai puutteellisesti käsitellyt jätevedet, energiatuotannon, teollisuuden ja liikenteen päästöt ilmaan ja veteen. Niin sanotun pistekuormituksen, kuten teollisuuslaitosten ja yhdyskuntien kuormitus, on huomattavasti laskenut 1970-lukuun verrattuna. Tämä johtuu mm. teknisistä parannuksista ja uusien jätevesipuhdistamojen rakentamisesta. Vanhoissa EU-maissa (EU-15) näihin toimenpiteisiin ryhdyttiin yleensä jo 1970-luvulla, kun taas siirtymätalousmaissa kehitystä on tapahtunut vuodesta 1990 eteenpäin.

Suurin osa nykyisestä kuormituksesta on niin sanottua hajakuormitusta, lähinnä maataloudesta peräisin. Siirtymätalousmaiden maataloustuotanto laski jyrkästi 1990-luvun alusta, mikä silloin aiheutti kuormituksen vähenemisen. Talouden ja maatalouden elpyminen näissä maissa

johtaa maatalouden kuormituksen lisääntymiseen. Vanhoissa EU-maissa taas maatalouden ravinnekuormituksen vähenemistä ei ole näkynyt niin selvästi kuin pistekuormituksen osalta. Raskasmetallikuormituksessa, erityisesti lyijy-, elohopea- ja kadmiumkuormituksessa on tapahtunut laskua 1990-luvun jälkeen. Erityisesti lyijypitoisuudet ovat laskeneet myös eliöstössä.

Suomen osuus Itämeren ihmisperäisestä kokonaiskuormituksesta on 12 prosenttia fosforista ja 9 prosenttia typestä. Suomessa suurimmat ongelmat liittyvät hajakuormitukseen. Suomesta peräisin olevasta ihmisperäisestä ravinnekuormituksesta maatalous aiheuttaa 60 prosenttia fosforin ja 52 prosenttia typen kuormasta. Suomessa on suoritettu toimenpiteitä, jotka ovat johtaneet lannoitteiden (typpi, fosfori) käytön merkittävään vähenemiseen. Valumia ehkäisevät suojakaistat ovat kuitenkin kapeita, kun esimerkiksi Itämereen laskevien jokien varrella tehokas ravinnevalumien estäminen edellyttäisi laajempia suojavyöhykkeitä ja kosteikkoja, joiden perustaminen on erityistukien varassa. Maatalous ei suinkaan ole ainoa valumien lähde, vaan sen ohella myös metsätaloudella ja haja-asutuksella on merkittävä vaikutus. Myös kalan kasvatuksen voimakas lisääntyminen 1980-luvulla vaikutti merkittävästi meren paikalliseen kuormittamiseen mutta on nykyisin paremmin hallinnassa. Suomen oman kuormituksen vähentäminen näkyy rannikkovesien tilan asteittaisena paranemisena. Vaikka Itämeren suurimmat kuormittajat ovat muualla, pitää Suomen itse näyttää esimerkkiä ja olla valmis soveltamaan maatalouden ympäristötukia tehokkaammalla tavalla.

Mahdollisia ratkaisuja. Ympäristön tila on niin vakava, että pelkillä kansallisilla kuormitusta vähentävillä toimenpiteillä Itämeren koko tilaa ei merkittävästi voida parantaa. Tilanteen kriittisyydestä ja korjausliikkeiden kalleudesta ja hitauteista johtuen Itämeren suojelemiseksi tarvitaan tehokasta kansainvälistä yhteistyötä valtioiden, kansainvälisten järjestöjen, rahoituslaitosten ja yksityisten toimijoiden välillä.

Suomen kannalta keskeisen lähtökohdan muodostaa se, että nykyään 8 Itämeren yhdeksästä rantavaltiosta on EU:n jäseniä. EU:n ympäristölainsäädäntö tulee vaiheittain voimaan uusissa jäsenmaissa ja vaikuttaa osaltaan myönteisesti Itämeren tilaan. EU:n rahoitusvälineiden käyttö Baltian maissa ja Puolassa on erityisesti vaikuttanut yhdyskuntien jätevesien puhdistuksen paranemiseen. Maiden siirtymäajat yhdyskuntajätevesidirektiivin toimeenpanossa ulottuvat kuitenkin pitkälle 2010-luvulle.

EU:n jäsenyyden myötä Baltian maiden ja Puolan maatalouden tehostuminen ja liikenteen kasvu voi aiheuttaa lisääntyviä ravinnepäästöjä Itämereen, ellei käytössä ole tehokkaita keinoja päästöjen vähentämiseksi. EU:n maatalouspolitiikan täysimittainen soveltaminen Puolassa saattaa johtaa maataloudesta peräisin olevan kuormituksen kaksinkertaistumiseen. Valiokunta kiinnittää huomiota EU:n ympäristösäädösten täysimittaisen toimeenpanon tärkeyteen erityisesti typpi- ja fosforipäästöjen vähentämiseksi. Jätevesien puhdistaminen fosforista on toinen selkeä painopistealue EU:n puitteissa. Valiokunta painottaa, että EU:n maatalous- ja rakennerrahastojen käytön tulisi tukea maatalouden haitallisten ympäristövaikutusten vähentämiseen tähtäviä tavoitteita entistä määrätietoisemmin.

Itämeri on herkkä merialue, ja kansainvälinen merenkulkujärjestö IMO on myöntänyt Itämerelle erityisen herkän merialueen virallisen aseman (PSSA eli Particularly Sensitive Sea Area). Venäjän aluevedet eivät kuulu tähän PSSA-alueeseen, koska Venäjä ei hakenut sen aluevesille tätä statusta. Itämerta koskevien toimenpiteiden pitäisi kuitenkin yhdistää kaikki Itämeren rantavaltiot, mihin tarvitaan poliittista tahtoa. IMO:n sääntelyn kautta pitäisi pyrkiä myös siihen, että laivojen käymälävesien kaikki mereen päästäminen kielletäisiin Itämerellä. Tässä yhteydessä valiokunta toteaa, että Itämeren rantavaltioiden lainsäädännöissä on suuria eroja mm. merenkulussa ja ympäristönsuojelussa, mikä muodostaa lisähaasteen Itämeren tilan kohentamiselle.

Alueellisen yhteistyön näkökulmasta Itämeren merellisen ympäristön suojelusopimus vuo-

delta 1974 on säilyttänyt merkityksensä, sillä kaikki Itämeren rantavaltiot ja EU:n komissio ovat Itämeren suojelukomission Helcomin jäseniä. Helcomin puitteissa on vuodesta 1992 toteutettu Itämeren suojeluohjelmaa, johon sisältyi alkujaan 163 ongelmakohtetta. Näistä 80 on saatu poistettua. Suomessa ainoa jäljellä oleva listalla mainittu ongelmakohta on Lounais-Suomen maatalous. Helcomissa valmistellaan uutta Itämeren toimintaohjelmaa (Baltic Sea Action Plan, BSAP), jossa sovittaisiin toimenpiteistä ja suosituksista päästöjen vähentämiseksi. Venäjä ei ole viime vuosina lainkaan osallistunut Helcomin kuormitus- ja tila-arvioita valmistelevien alaryhmien työskentelyyn. Venäjällä ympäristönsuojelu ei ole prioriteetti, eikä Itämeri ole Venäjän ympäristönsuojelun kannalta ensisijaisia alueita. Valiokunnan mielestä Helcomin tulee toimia tehokkaammin, mikä edellyttää poliittista tahtoa ja sitoutumista jäsenmaiden taholta.

Pietari ympäristöineen muodostaa Puolan tehostuvan maatalouden ohella Itämeren alueen suurimman päästöjen lähteen. Merkittävimmät Itämeren tilaan vaikuttavat Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuushankkeet ovat Pietarin vuonna 2005 valmistunut lounainen jätevedenpuhdistamo, Leningradin alueen vesihuolto-ohjelma, Pietarin Neva-hanke sekä Kaliningradin vesihanke. Kahden viimeksi mainitun hankkeen kokonaisrahoitus on vielä auki. Lounaisen jätevedenpuhdistamon valmistuminen oli tärkeää, mutta nyt on tarpeen saada pohjoisen kookomaviemärin avulla loput suorat jätevesipäästöt loppumaan. Viime vuosina tunnistettu Pietarin jätevesikuormitusta vastaava haaste on Nevan suiston maatalous ja alueen suurkanaloista ja suursikaloista peräisin oleva kuormitus, kun Venäjä lisää voimakkaasti omaa elintarviketuotantoaan.

Nevan suiston maatalouden päästöjen vähentämiseen tulisi pyrkiä mahdollisimman nopeasti. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta korostaa ympäristöinvestointeihin liittyvien innovatiivisten rahoitusratkaisujen merkitystä. Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuusrahaston kaltaisilla tai ns. public-private -yhteistyöllä investointeihin voidaan suunnata myös

yksityistä rahoitusta. Tämä toteutui mm. Pietarin keskeisen puhdistamon fosforinpoistohankkeessa, jota rahoittivat pietarilaisten tahojen ohella sekä Suomen ympäristöministeriö että John Nurmisen säätiön kautta suomalaiset yritykset ja yksityishenkilöt. Samalla voidaan todeta, että Venäjällä itsellään on halutessaan merkittävät mahdollisuudet lisäpanostuksiin ympäristön suojelemiseksi.

Valiokunta toteaa, että myös Pietarin ympäristössä olevat ydinjätteet muodostavat oman riskinsä Itämerelle, mikäli Sosnovyi Borin ydinvoimaloiden alueella varastoitu ydinjäte esimerkiksi leviäisi ympäristöön ja mereen.

Itämeri EU:n ja Venäjän kosketuspintana

EU:n ja Naton laajentumisen myötä Itämeren alueen poliittinen ja talousmaantiede on piirtynyt merkittävältä osin uudelleen. Vuonna 2004 täydentynyt EU:n ja Naton laajentuminen Itämeren alueella on vahvistanut vakautta Suomen lähialueella. Kehityserot rantavaltioiden välillä ovat vähitellen tasoittuneet kuluneiden kahden vuosikymmenen aikana.

Itämeri on maailman liikennöidyin merialue ja Suomelle elintärkeä liikenneyhteys. Noin 85 prosenttia Suomen ulkomaankaupasta kulkee meritse. Itämeri ei ole ainoastaan Suomen ja muiden Itämeren maiden pääliikenneyhteys Eurooppaan ja Atlantille, vaan se on myös luonnollinen reitti Aasiaan. Liikenneyhteyksien ja logistiikan alalla Itämeren rantavaltioiden intressit eivät kuitenkaan aina ole yhteneväisiä, ja siksi Venäjän sitouttaminen yhteistyöhön sekä Itämeren EU-jäsenten keskinäisen yhteistyön kehittäminen on välttämätöntä.

Euroopan unionin ja Venäjän vuorovaikutus muodostaa Itämeren alueen poliittis-taloudellisen dynamiikan keskeisen lähtökohdan. Toisaalta Venäjän talous on kasvanut ja sen ulkopoliittikka on Putinin toisella presidenttikaudella siinä määrin terävöitynyt, että Venäjä on alkanut Itämeren kysymyksissään osoittaa 1990-lukuun verrattuna suurempaa aktiivisuutta. Venäjän mukanaolo ja myötävaikutus Itämerta koskevien haasteiden ja ongelmien ratkaisussa on valiokunnan mielestä ensiarvoisen tärkeää.

Venäjän talous kävi 1990-luvun lopussa aallopohjassa, josta se on sittemmin noussut erityisesti öljyn ja kaasun maailmanmarkkinahintojen kohoamisen ansiosta. Energian merkitys Venäjän taloudessa on erittäin suuri palvelusektorin ja muun talouden kehityksestä huolimatta. Yli 60 prosenttia vientituloista ja puolet liittovaltion budjettituloista saadaan energiasta. Näissä puitteissa Itämerestä on tullut Venäjän energiaviennin tärkein yksittäinen valtaväylä.

Neuvostoliiton ajalta peritty energian vientinfrastruktuuri käsitti öljysatamat Latviassa, Liettuassa ja Mustanmeren Novorossiskissa sekä Keski-Eurooppaan kulkevan Druzhba-öljyputken. 2000-luvun alussa Venäjä päätti keskitää öljyn vientikuljetukset omiin satamiinsa. Koiviston uuden öljysataman kapasiteettia on asteittain nostettu 75 milj. öljytonniin vuodessa ja tehdyn päätöksen mukaan sataman kapasiteettia aiotaan lisätä vielä 50 milj. tonnilla. Raakaöljyn vientikuljetukset Latvian ja Liettuan kautta kulkevia putkia pitkin on lopetettu, mutta venäläisiä öljytuotteita kuljetetaan venäläisten satamien ohella myös Baltian maiden satamien kautta.

Venäjä on lisäämässä myös kaasun vientikapasiteettiaan. Valko-Venäjän kautta rakennetaan ns. Jamal-putkea, ja Mustanmeren poikki on rakennettu putki Turkkiin. Muista hankkeista pisimmällä on Itämeren halki Saksaan suuntautuva Nord Stream -projekti, jonka myötä Länsi-Eurooppa saa uuden suoran yhteyden Venäjän kaasuvaroihin. Suomen aloitteesta aiemmissa vaiheissa harkittiin myös Itämeren kaasuputken vetämistä Suomen kautta, mutta se olisi edellyttänyt liitääntä Ruotsiin.

Nord Stream on kansainvälinen yhteisyritys, joka on perustettu suunnittelemaan ja toteuttamaan merenalainen kaasuputki Itämerelle. Nord Streamin enemmistöosakas on Venäjän Gazprom. Suunnitellun kahden rinnakkaisen putkilinjan vuosittainen siirtokapasiteetti on yhtiön oman ilmoituksen mukaan vuodesta 2013 lukien yhteensä 55 miljardia kuutiometriä kaasua. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tässä vaiheessa on vielä epävarmaa, lisääkö tämä kokonaistuontia Euroopan markkinoille vai oh-

jataanko putkeen kaasua, jota nyt kuljetetaan eteläisempien putkien kautta. Valmistuttuaan Nord Stream yhdistää Venäjän Itämeren rannikon Saksan Itämeren rannikkoon.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan putkilinjaus pyritään toteuttamaan siten, että putki vedetään mahdollisimman suoraan kuitenkin ottaen huomioon luonnonolosuhteet, ympäristöhaitoille erityisen alttiit alueet, sotilaskäytössä olevat alueet sekä mereen upotettujen sotatarvikkeiden tunnetut upotuspaikat. Nord Stream on sitoutunut tutkimaan putkilinjausta sivuavan alueen, ennen kuin putkea aletaan rakentaa. Viro on evännyt putkilinjan suunnitteluun liittyneen tutkimuspyynnön, mikä tarkoittaa sitä, että Suomenlahdella putki tulisi kulkemaan pohjoisempaa reittiä pitkin.

Itämerellä ei ole toistaiseksi yhtään merenpohjaan laskettua kaasuputkea. Merenpohjaan laskettuja putkia on kuitenkin käytetty jo noin 30 vuoden ajan, ja Pohjanmerellä merenalaisia putkistoa on käytössä noin 5 000 km. Merenpohjaan asennetut putkistot eivät ainakaan toistaiseksi ole aiheuttaneet vakavia ympäristöhaittoja. Suomen osalta Nord Stream on ympäristökysymys, sillä putken merenalaisesta osasta ei ole kaavailtu sivuputkea Suomeen, joten sillä ei ole suoraa vaikutusta Suomen energiahuoltoon.

Itämeren kasvava merkitys kuljetusväylänä heijastuu myös turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan. Venäjä uudistaa Itämerellä ja sen tuntumassa olevia asevoimiaan, joiden tila heikentyi merkittävästi 1990-luvun taloudellisen ahdingon takia. Venäjän sotilaallisen toiminnan lisääntyminen Itämerellä ei ole Itämeren kaasuputken aikaansaamaa. Vahvan talouskasvun ansiosta Venäjä on kyennyt lisäämään resursseja asevoimiensa vahvistamiseksi Pietariin ja yleisemmin Itämereen liittyvien etujen takia.

Suomen linjaukset ja toiminta

Hallitusohjelman mukaisesti Suomen on tarkoitus vahvistaa Itämeren alueen painoarvoa Euroopan unionissa ja samalla selkeyttää Itämeren alueen sekä pohjoisten alueiden alueellisten yhteistyöverkkojen rakennetta. Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että Itämeren alueen ja pohjoisten

alueiden piirissä toimii kieltämättä runsas määrä järjestöjä ja rakenteita, joiden jäsenpohja ja tehtävät ovat samankaltaisia. Osa keskittyy Itämereen, osa pohjoisiin alueisiin, osan toimintakenttä on yleinen, toisten erityinen, osassa Norja ja Islanti ovat mukana, osassa Venäjä.

Valiokunta kuitenkin toteaa, että Itämeren alueen ja pohjoisten alueiden yhteistyöverkkojen selkeyttämisessä lähtökohdaksi on syytä huomioida kaksi perusnäkökohtaa. Ensinnäkin, uusia rakenteita ei tarvita, mutta instituutioita olennaisempaa on, että Suomella on selkeä sisällöllinen tahtotila siitä, mitä asioita se haluaa Itämeren ja pohjoisten alueiden yhteistyössä edistää. Instituutiot ovat välineitä. Toisaalta on vartottava karsimasta niitä yhteistyöverkkoja, joissa Venäjä on mukana. Venäjän alueellinen politiikka on altis yleiselle poliittiselle suhdekehitykselle, ja on tärkeää, että vuoropuheluun on olemassa kaikissa tilanteissa erilaisia kanavia Itämerta ja pohjoisia alueita koskevien käytännön kysymysten hoitamiseksi. Esimerkiksi Itämerineuvosto CBSS:n tärkeä ulottuvuus on juuri siinä, että se yhdistää Venäjän alueen muihin toimijoihin. Tässä yhteydessä valiokunta toteaa, että CBSS:llä on myös merkittävä tehtävä Itämeren valtioiden alueita yhdistävänä foorumina. Alueet ovat voineet osallistua CBSS-kokouksiin.

Itämeren tila on hyvin vakava. Olennaista on, että Itämeren tilan kohentamiseksi kyetään sopimaan tiukemmista normeista ja sellaisesta yhteistyöstä, jolla on käytännössä merkitystä saastumisen vähentämiseen. Ulkoasiainvaliokunnan mielestä näitä toimenpiteitä voivat olla:

- Itämeren ympäristökuormituksen vähentäminen EU-rantavaltioissa tiukemmilla maataloutta ja jätevesiä koskevilla EU-normeilla. Tämä olisi EU:n Itämeri-strategian tärkein ulottuvuus. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Puolan maatalouden päästöjen vähentäminen on avainasemassa.
- Suomen ympäristökuormitusta pitää vähentää määrätietoisesti kehittämällä mm. maatalouden ympäristötukia tavalla, joka johtaisi nykyistä laajempien suojavyöhykkeiden ja kosteikkojen muodostamiseen.

- Itämeren meriturvallisuuden kohentaminen ja öljyntorjuntavalmiuksien kehittäminen. Meriliikenteen ohjaus- ja ilmoittautumisjärjestelmä pitäisi laajentaa Itämeren rantavaltioiden kanssa ja saatava vahvistus kansainväliseltä merenkulkujärjestöltä. Öljyntorjuntavalmiudet edellyttävät toimenpiteitä erityisesti Venäjältä.
- Pietarin alueen ravinne- ja jätevesipäästöjen vähentäminen julkisin projektein ja kannustamalla yksityisiä hankkeita esimerkiksi elintarviketeollisuuden päästöjen vähentämiseksi. Tämä on jatkossakin yksi Pohjoisen ulottuvuuden tärkeistä toiminnan kohteista. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Pietari on Itämeren suurin yksittäinen saastuttaja.
- Suomen lähialueyhteistyön kohdentaminen ympäristöhankkeisiin. Hallitusohjelman mukaan lähialueyhteistyötä keskitetään ympäristö-, ydinturva- ja sosiaali- ja terveyssektorille. Lähialueyhteistyötä on pyritty karsimaan, mutta Itämeren tarpeiden takia on harkittava, onko lähialueyhteistyön vähentäminen mielekäästä. Vaihtoehtoisesti ympäristöhankkeisiin pitää osoittaa riittävä rahoitus muista lähteistä. Lähialuetuen vähentäminen ei saa muodostua ongelmaksi.
- Itämeren osalta olisi selvitettävä mitä tapahtuu, ellei toimiin Itämeren puhdistamiseksi ryhdytä. Valiokunta pitää tärkeänä, että Itämeren maiden kesken laaditaan viipymättä hallitusohjelmassa mainittu Itämeren suojeluskenaario, jossa selvitettäisiin Itämeren vaihtoehtoisten kehitysskenaarioiden taloudelliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset. Tämä Itämeren ns. Stern-raportti (ilmastonmuutoksen taloudellisia seurauksia selvittäneen raportin kaltainen selvitys) olisi olennainen väline laajan poliittisen yhteisymmärryksen vahvistamiseksi Itämeren pelastamiseksi.

Valiokunnan mielestä on paikallaan, että hallitus pyrkii vahvistamaan Itämeren alueen painoarvoa Euroopan unionissa. Tämä on luonteva ke-

hitys jo EU:n laajentumisen seurauksena. Itämeren alueen painoarvon kasvattaminen edellyttää kuitenkin alueen valtioiden sitoutumista Itämeren alueeseen, ja todellinen haaste on sekä Saksan että Puolan entistä suurempi sitoutuminen Itämereen. Sekä Saksan että Puolan politiikan painopisteet ovat olleet muualla. Puolan osalta maatalouden päästöt ovat merkittävä tekijä Itämerelle. Saksa taas on taloudellisen painoarvonsa takia Itämeren keskus, ja sen poliittinen painoarvo EU:ssa on keskeinen. Saksan sitoutuminen on olennaista Itämeri-strategian onnistumiselle, sillä Itämeri-strategian onnistumisella on huonot lähtökohdat, jos edes alueen maat eivät siihen sitoudu.

EU:n huomion kiinnittäminen Itämereen sekä Saksan ja Puolan kaltaisten keskeisten rantavaltioiden kiinnostuksen herättäminen edellyttää myös sitä, että Suomen hallitus on valmis nostamaan Itämeren kysymykset keskeisemmälle sijalle omassa EU-politiikassaan. Ruotsin EU-puheenjohtajuus vuonna 2009 tarjoaa merkittävän mahdollisuuden edistää Itämeri-politiikkaa unionissa. Suomen tulee tukea Ruotsia tässä pyrkimyksessä ja pyrkiä tiiviiseen yhteistyöhön Ruotsin kanssa.

Itämeri-politiikan kohentamisessa olennaista on Suomen kokonaisvaltainen näkemys Itämeren edellyttämistä toimenpiteistä. Suomen omat näkemykset ovat edellytys Itämeri-strategiaan vaikuttamiseksi. Itämeri-politiikan edellyttämät toimenpiteet ovat lähtökohtaisesti poikkihallinnollisia ja edellyttävät eri ministeriöiden saumatonta yhteistyötä. Valiokunta toteaa, että Itämeri-kysymykset saattaisivat edellyttää esimerkiksi omaa ministerityöryhmäänsä, jotta tehokas ministeriöiden välinen koordinaatio toteutuu. Suomi tarvitsee selkeän ohjelman Itämeri-politiikaksi. On tarpeen harkita, edellyttäisikö Itämeri-politiikka omaa koordinaattoriaan, jonka toimintakenttä olisi ohjelmajohtajien tapaan koko valtionhallinnon kattava.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että valtioneuvosto valmistelelee Itämeri-politiikasta kokonaisvaltaisen selonteon, joka linjaa Suomen Itämeri-politiikan kokonaisuuden, tavoitteet ja keinot näiden päämäärien saavuttamiseksi. Se-

lonteon tulisi tarkastella myös Pohjoisen ulottuvuuden yhteyttä Itämeri-politiikkaan. Selonteko tulisi ulkoasiainvaliokunnan mielestä antaa vuoden 2008 aikana.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Itämeri-politiikkaa hoidetaan määrätietoisesti, ja edellyttää, että valtioneuvosto antaa eduskunnalle Itämeri-politiikkaa koskevan selonteon vuoden 2008 aikana.

Valtuuskuntien toimintakertomukset

Ulkoasiainvaliokunta on käsitellyt Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan kertomuksen ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuoden 2006 istuntokaudelta, Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomuksen parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuoden 2006 istuntokaudelta ja Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomuksen neuvoston toiminnasta vuonna 2006.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa tässä yhteydessä, että Suomi valmistautuu ETYJ:n puheenjohtajuuteen vuonna 2008, hoitaa Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajuutta vuonna 2007 ja valmistautuu hoitamaan Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajuuden vuonna 2008. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että valtuuskunnat ovat tiiviissä yhteistoiminnassa ulkoasiainministeriön ja muiden viranomaisten kanssa, mikä ilmenee hyvin toimintakertomuksista.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarinen yleiskokous

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että kertomusvuonna Suomen valtuuskunnan jäsen ed. Kimmo Kiljunen oli ehdokkaana ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen puheenjohtajaksi, mutta tehtävään valittiin viimeisellä kierroksella Ruotsin Göran Lennmarker.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että ETYJ:n parlamentaarisella yleiskokouksella on merkittävä tehtävä Euroopan ns. jäätyneiden konfliktien

ratkaisemisessa, erityisesti Moldovan, Transnistrian ja Abhasian osalta.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarisen yleiskokouksen yksi keskeisistä tehtävistä on vaalitarkkailu yhteistyössä ETYJ:n demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) kanssa. Vaikiintuneen työnjaon mukaisesti ODIHR valvoo vaaleja edeltävän ajan ja parlamentaarinen yleiskokous lähettää tarkkailijoita itse vaalipahtumaan. Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että yleiskokouksen ja ODIHR:n välillä on ilmennyt käytännön ristiriitoja vaalitarkkailusta, mikä on vuoden 2007 puolella johtanut mm. eriäviin arvioihin Serbian parlamenttivaaleista. Ulkoasiainvaliokunta korostaa ODIHR:n ja ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen yhteistyön merkitystä, jotta erimielisyydet vaalitarkkailun toteuttamisen muodoista eivät johtaisi koko vaalitarkkailuinstituution kyseenalaistamiseen, mihin osalla ETYJ:n jäsenmaista on pyrkimyksiä.

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous

Euroopan neuvostolla on keskeinen tehtävä Euroopan yhteisen arvopohjan vahvistamisessa. Ulkoasiainvaliokunta korostaa yleiskokouksen jäsenmaiden jäsenyysoikeuksien seurantakomitean systemaattisen työn merkitystä demokratio- ja oikeusvaltiokäsitteiden arvioinnissa. Vuoden 2006 lopussa komitean työstä käsiteltiin kymmenen maata, joiden demokratio-tilanne arvioitiin puutteelliseksi (Albania, Armenia, Azerbaidzhan, Bosnia ja Hertsegovina, Georgia, Moldova, Venäjä, Serbia, Ukraina ja Monaco).

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että Euroopan neuvoston ja ETYJ:n toiminnassa on päällekkäisyyksiä mutta on ilmeistä, että molemmilla järjestöillä on jatkossakin omat luontavat roolinsa Euroopan neuvoston keskittyessä ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatteita koskevan normatiivisen pohjan vahvistamiseen ja ETYJ:n keskittyessä toiminnallisempaan poliittiseen rooliin Euroopan turvallisuuden tukemiseksi mm. luottamusta lisäävien toimien, kenttämissioiden ja vaalitarkkailun kautta.

Ulkoasiainvaliokunta pitää Euroopan neuvoston yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan taivoin tärkeänä, että Suomi liittyy Euroopan yleis-sopimukseen ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta. Valiokunta pitää tärkeänä, että Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 14. lisäpöytäkirja ratifioidaan kaikissa jäsenmaissa.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa myös, että Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on toiminut aktiivisesti vähemmistöjen oikeuksien suojelemiseksi.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että Valko-Venäjän tilanne on ollut sekä ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen että Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen asialistalla. Valko-Venäjä on ETYJ:n jäsen, mutta maa ei täytä Euroopan neuvoston jäsenehtoja. Valiokunnan mielestä Valko-Venäjän tilannetta pitää seurata aktiivisesti kansainvälisen yhteisön toimesta. Valiokunta pitää ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen ja Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen toimintaa Valko-Venäjän suhteen tärkeänä.

Yleisesti ottaen järjestöillä on asiallisesti tarve keskittyä omiin ydintoimintoihinsa ja pyrkiä välttämään päällekkäisyyksiä. Valiokunta toteaa, että esimerkiksi Euroopan neuvoston on syytä keskittyä demokratioon, ihmisoikeuksiin ja oikeusvaltioon liittyviin tehtäviin ja vähentää muiden, mm. taloudellisten kysymysten käsitteilyä.

Pohjoismaiden neuvosto

Itämereen ja Pohjoiseen ulottuvuuteen liittyvät kysymykset ovat merkittävästi esillä Pohjoismaiden neuvoston työssä. Neuvosto on käsitellyt mm. Itämeri-yhteistyötä, tukenut Itämeren parlamentaarikkokonferenssin järjestämistä, vaikuttanut sen piirissä rehevöitymistä käsittelevän työryhmän perustamiseen ja käsitellyt Pohjoisen ulottuvuuden parlamentaarisen ulottuvuuden tarpeellisuutta. Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunta on myös omassa toiminnassaan käsitellyt Itämereen liittyviä kysymyksiä, kuten liikenneturvallisuutta, öljypäästöjä ja rehevöitymistä.

Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomuksessa todetaan, että neuvosto on korostanut Pohjoisen ulottuvuuden parlamentaarisen foorumin tarpeellisuutta. Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että parlamentaariset foorumit voivat antaa arvokkaan lisän politiikan eteenpäinviemiselle, mutta pitää tarkoituksenmukaisena, että Pohjoisen ulottuvuuden parlamentaarisen foorumina hyödynnettäisiin olemassa olevia rakenteita eli lähinnä Itämeren parlamentaarikkokonferenssia (BSPC).

Ulkoasiainvaliokunta haluaa tässä yhteydessä kiinnittää erityistä huomiota rajaesteiden poistamiseen Pohjoismaiden välillä. Kansalaisten vapaa liikkuminen ja työnteko Pohjoismaissa kuuluvat pohjoismaisen yhteistyön perusasioihin ja varhaisiin saavutuksiin. Tätä vapaata

kanssakäymistä rajoittavat kuitenkin monet käytännön rajaesteet, jotka pitäisi määrätietoisesti poistaa. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunta on pitänyt tätä epäkohtaa esillä ja ajanut rajaesteiden poistamista.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella ulkoasiainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi kannanoton,

että eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomusten johdosta, mutta eduskunta edellyttää valtioneuvostolta selontekoa Itämeri-politiikasta.

Helsingissä 19 päivänä lokakuuta 2007

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Pertti Salolainen /kok	Katri Komi /kesk (osittain)
vpj.	Markku Laukkanen /kesk	Annika Lapintie /vas
jäs.	Eero Akaan-Penttilä /kok (osittain)	Elisabeth Naucélér /r
	Pekka Haavisto /vihr	Heikki A. Ollila /kok
	Eero Heinäluoma /sd	Aila Paloniemi /kesk
	Liisa Jaakonsaari /sd	Tanja Saarela /kesk
	Antti Kaikkonen /kesk	Ben Zyskowicz /kok
	Antti Kalliomäki /sd	vjäs. Kimmo Sasi /kok (osittain)
	Kimmo Kiljunen /sd	Erkki Tuomioja /sd (osittain).

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Jukka Salovaara,
valiokuntaneuvos Olli-Pekka Jalonen.